

Na valovih znanja

Izzivi primorskega raziskovalnega prostora

Sreda, 4. novembra 2020

Intervju:

Dr. Rado Pišot,
direktor ZRS Koper

Znanje in znanost za
kakovostno oljčno olje

Velike razlike med šolami

Odnosi med možgansko
in vedenjsko dinamiko

Intervju:

Dr. Devan Jagodic,
direktor SLORI Trst

Manjšine v koronačasu

Spodbujanje
mladih raziskovalcev

Za dodaten razvoj
jezikovnih veščin

Direktor ZRS dr. Rado Pišot o tem, zakaj je komuniciranje prihodnost znanosti - In zakaj je treba migati

“Ljudje se najbolj bojijo tistega, česar ne razumejo.”

Znanstveno-raziskovalno središče (ZRS) Koper je edini javno raziskovalni zavod s sedežem zunaj Ljubljane. Že od ustanovitve si raziskovalci in vodstvo prizadevajo, da bi se čim bolj tesno in ustvarjalno povezali s svojim okoljem. Znanje, meni direktor dr. Rado Pišot, izgubi pol svoje vrednosti, če ga ne znamo deliti, pripeljati do uporabnikov, omogočiti ljudem, da ga uporabijo: za boljše odločitve, za bolj kakovostno življenje. Ta misel je tudi v ozadju odločitve za novo prilogo.

VESNA HUMAR
Primorske novice

• **Zakaj ste se na ZRS Koper odločili, da podate predlog, pobudo za prilogo in zakaj je pomembno, da znanost komunicira z javnostjo?**

“Že kar nekaj let v meni zori spoznanje, da sta dve področji za razvoj družbe zelo pomembni. Najprej, seveda znanje. Znanje, ki se akumulira, se razvija, išče nove poti, nove smeri. In nato kanali, preko katerih to znanje pride do različnih uporabnikov. Pri tem nam seveda najprej prideta na misel gospodarstvo in tehnološki razvoj. Ampak dostop do znanja je v resnici pomemben čisto za vsakega posameznika, za njegovo razumevanje sveta in za odločitve, ki jih sprejema. Dovolj je, da pogledamo na aktualne razmere, na epidemijo koronavirusne bolezni: koliko zmede nastaja zaradi neustreznega prenosa informacij. Sploh ne vemo več, kaj je resnica, kje se resnica konča in se začnejo lažne novice, tako imenovani 'fake news', o katerem tako radi razpravljamo. Kot ustanova smo v nenehnem iskanju novih načinov komunikacije.”

• **Tudi zato, ker je komuniciranje znanosti način za njeno uveljavljanje, za povečanje razumevanja njene vloge in pomena?**

“Seveda. Če povem po pravici, se je moje osebno razumevanje pomena komunikacije razvilo ravno v Državnem zboru. Tam organizirajo letni dogodek pod naslovom Znanost sreča parlament. Ko smo poslankam in poslancem razlagali o našem delu, naših raziskavah in dosežkih, sem nenadoma pomislil, da pred mano sedijo odrasli, zreli ljudje, s svojim oblikovanim pogledom na svet ter da bi morali proces komunikacije znanosti v družbo začeti veliko bolj zgodaj. Tudi zato smo se dogovorili za sodelovanje v skupni reviji in festivalu za najmlajše Svetilnik, za srednje šole prirejamo dneve odprtih vrat. Začeli smo z nizom Sproščeni pogovori o znanosti v koprskem gledališču. In tudi zato smo si želeli projekta, kakršna je ta nova priloga, ki nam bo odprla vrata k najširšemu občinstvu in nam omogočil, da o znanosti govorimo na razumljiv, dostopen način. Imamo vrhunske raziskovalce, ki dosegajo primerljive rezultate na evropski in svetovni ravni, kar dokazujejo objave v indeksiranih revijah in drugi uspehi. Ampak kaj nam pomaga globalna umeščenost, če nismo sprejeti in razumljeni v lokalnem okolju.”

Med znanjem in znanostjo

• **Ko govorite o vrednotah, ne uporabljate besede “znanost” temveč besedo “znanje”. Zakaj?**

“Zanimivo vprašanje. Znanje je tista osnovna resnica, do katere lahko pridemo na več načinov, tudi na čisto izkustven. Vendar če hočemo, da je znanje podkrepjeno, potrjeno

Dr. Rado Pišot

z relevantnim ozadjem, potrebujemo določene mehanizme in te mehanizme nam daje znanost s svojo metodologijo, terminologijo, pristopi. Če povem preprosto z zelo banalnim primerom: lahko se nagнем za nekaj stopinj in padem s stola - nastane torej izkušnja, ki je ena od oblik znanja. Ampak to ne pomeni, da bo pri takem kotu nagiba padel vsak. Znanost nam lahko z raziskovalnimi metodami pove, pri kolikšnem nagibu ohranjanje sedečega položaja postane nemogoče in pademo.”

• **Stvari povedati tako, da so razumljive, kar je ambicija, recimo temu poljudnoznanstvene komunikacije, ampak še vedno točne, še zdaleč ni lahka naloga. Spletna omrežja so polna domnevnih in delnih znanj in dokaz, da popreprostiti nekaj odpre prostor za napačno razumevanje, tudi manipulacije ...**

“Drži. Svoje članke pišemo v angleščini in ko lektorji že minimalno spremenijo besedilo, se hitro zgodi, da to vpliva na pomen. Enako se dogaja ob prevodih znanstvenih besedil. Nekaj razložiti tako, da ljudje razumejo ter znanje uporabijo, izkoristijo v polnosti, je dejansko posebna umetnost. V zadnjem času se vedno bolj uporablja besedna zveza 'komuniciranje znanosti'. Epidemije nam med drugim ponovno potrjuje že staro spoznanje, da se ljudje najbolj bojijo tistega, česar ne razumejo. Ko človek razume, kaj se dogaja, je bolj prepričan vase, lažje sprejema odločitve in, tudi če je v stiski ali težavah, lažje gre naprej, išče rešitve. Pred neznanim pa običajno bežimo. Trenutno, na primer, zaključujemo raziskavo o tem, kaj se je v zadnjih štirih mesecih zgodilo s športniki. Ugotavljamo, da se dogaja do 60 odstotkov več mišičnih poškodb, kot jih je bilo prej,

ravno zaradi tega, ker so vrhunski športniki sprostili um in razbremenili mišično strukturo. Preprosto povedano: to privede do tega, da se športniki hočejo gibati enako kot pred epidemijo, ampak ker je njihovo telo izgubilo del funkcije, prihaja do poškodb. To razložiti trenerjem je včasih težko in zgodi se, da se izolirajo od te informacije, se odklopijo, ker se bojijo, kakšne so njene posledice. Kako stopati čez te ovire, kako priti do različnih skupin ljudi, no, ta odgovor je prihodnost znanosti.”

Zdravje ni odsotnost bolezni

• **Epidemija koronavirusne bolezni, pravite, je vplivala na pripravljenost športnikov. Ampak vplivala je tudi na telesno pripravljenost celotne populacije. Bomo ta spoznanja znali uporabiti v drugem valu?**

“Srčno upam. Sem član vladnega strokovnega sveta za šport in ravno pred časom so me povabili, da se pridružim skupini štirih strokovnjakov, ki naj bi pripravili podlage za ukrepe na tem področju. V zadnjem času sem bil namreč na to temo precej glasen. Argumentov za to, da je treba v zdravstveni krizi, kakršna je ta, ki jo živimo, omogočiti možnost športnih dejavnosti, je veliko. Izvedli smo vrsto raziskav, ki potrjujejo dejstvo, da je odmik od gibalne aktivnosti in športa škodljiv in ima na dolgi rok lahko katastrofalne posledice. Posebej zaskrbljujoč je podatek, da je gibalna učinkovitost slovenskih otrok v dveh mesecih spomladanskega 'lockdowna' upadla za več kot 13 odstotkov, delež otrok z debelostjo se je povečal za več kot 20 odstotkov (raziskava Slofit). Zelo zanimiva raziskava v ZDA, ki so jo opravili na precej velikem vzorcu, pa je pokazala, da se po prvem valu epidemije 40 odstotkov otrok ni vr-

nilo k športnim aktivnostim, s katerimi so se ukvarjali do tedaj, ker so si našli nove dejavnosti. In vemo, katere dejavnosti so danes najbolj uspešne pri pritegovanju pozornosti otrok: računalniške igre, virtualni svetovi. Znanje imamo, ampak zobniki se vseeno vrtijo v napačno smer. Ljudi bomo naredili manj aktivne, bolj zaprte. Več ljudi bo v slabši kondiciji, kar pomeni, da bodo bolj podvrženi diabetesu, srčno-žilnim boleznim - začaran krog, torej. Počasi ugotavljamo, da korona ni epizoda, ampak so epidemije virusnih bolezni naša realnost, nekaj, s čimer se bomo morali naučiti živeti. Svetovna zdravstvena organizacija zdravlja ne definira kot odsotnost bolezni, temveč kot psihofizično in socialno ravnesje. Živeti bi morali tako, da bomo psihofizično močni ter socialno povezani in stabilni.”

Ven, na zrak

• **Prvi val epidemije je prišel v zgodnji pomladi. Razmere so številni izkoristili za dolge sprehode in marsikdo je bil bolj predihan in razgiban kot kadarkoli prej ...**

“Učinke smo izmerili. ZRS Koper je vodil raziskavo v devetih državah, ki je zajela 4000 udeležencev. Ugotovitev je, da se je v teh državah južne in srednje Evrope, od Grčije do Španije, gibalna aktivnost v povprečju znižala za 50 odstotkov. Razlike med posamičnimi državami pa so velike. V Italiji se je telesna neaktivnost povečala kar za 65, v Sloveniji za 21. Čas, namenjen športni rekreaciji se je zmanjšal le v Italiji, in sicer za 37 odstotkov, pri nas pa sprememb ni bilo, medtem ko se je čas namenjen hoji in fizičnemu delu pri nas celo nekoliko povečal. Kot ste rekli: še posebej v tem našem sredozemskem pasu je bilo marca in aprila vreme, kot nalašč, čudovito in nas je kar vlekel ven.”

• **Ampak drugi val prihaja v pozni jeseni. Vreme je vse slabše, dnevi vse hladnejši, noči vse daljše. Kako torej ravnati? Kaj lahko naredimo zase?**

“Seveda ni lahko, ampak pomembno je, da smo še naprej aktivni zunaj, na svežem zraku. Zaprti, klimatizirani in ogrevani prostori dokazno vplivajo na hitrejšo širjenje okužb. Nujno je, da se držimo ukrepov: razdalje, maske, razkuževanja in umivanja rok. Ampak ob teh previdnostnih ukrepih, so lahko ljudje varno prisotni v marsikateri interakciji. Upam, da se bomo ob postopnem sproščanju ukrepov lahko čim prej vrnili k skupinskemu športu, v fitnese, telovadnice in seveda v gledališča, na koncerte. Ljudje za zdravje in ravnesje to potrebujemo. Do takrat nam ostanejo hoja, tek, kolesarjenje - če je le mogoče v naravi, kjer lahko to počnemo tudi brez maske, ki je za mnoge ljudi med opravljanjem športne dejavnosti lahko zelo problematična.” •

“Upam, da se bomo ob postopnem sproščanju ukrepov lahko čimprej vrnili k skupinskemu športu, v fitnese, telovadnice in seveda v gledališča, na koncerte. Ljudje za zdravje in ravnesje to potrebujemo. Do takrat nam ostanejo hoja, tek, kolesarjenje - če je le mogoče v naravi.”

Dr. Devan Jagodic, direktor Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) iz Trsta

Inštitut kot opora vodstvu skupnosti pri strateškem odločanju

Slovenski raziskovalni inštitut je osrednja raziskovalna ustanova Slovencev v Italiji. Od leta 2012 jo vodi sociolog dr. Devan Jagodic. Kot pravi, je vse od ustanovitve leta 1974 temeljna naloga inštituta ta, da z znanstveno-raziskovalno dejavnostjo in iskanjem aplikativnih rešitev prispeva k razvoju slovenske narodne skupnosti v Italiji in to na vseh ključnih področjih njenega družbenega življenja.

POLJANKA DOLHAR
Primorski dnevnik

Raziskovalke in raziskovalci inštituta zastopajo različne družbene in humanistične vede, v središču njihovih raziskovalnih projektov so zlasti slovensko narodno vprašanje, oblike sožitja v večetničnih in večjezikovnih družbah ter razvojni procesi na obmejnih območjih.

• Kako se je dejavnost SLORI-ja spreminjala skozi desetletja?

“Svoje izvirno poslanstvo prilagajamo sprotim družbenim potrebam in izzivom, zato da bi manjšinskemu in širšemu okolju nudili čim bolj koristne in uporabne vsebine. Institucionalna dejavnost se danes na omejuje več le na raziskovanje, temveč zaobjema tudi druge oblike strokovnega in razvojnega dela. Na terenu smo namreč s časom ugotovili, da naše referenčno okolje ne potrebuje le smernic in nasvetov, ki izhajajo iz poglobljenih raziskovalnih analiz, temveč tudi konkretno strokovno pomoč pri reševanju praktičnih problemov. Inštitut je sicer vedno ponujal tudi aplikativne rešitve, v zadnjih letih pa smo to dejavnost še dodatno nadgradili. Lani smo na primer oblikovali ambiciozen program na področju jezikovne podpore skupnosti, sočasno pa vzpostavili delovno skupino SLO-RIjezik, ki se načrtno zavzema za utrjevanje položaja in rabe slovensčine v različnih kontekstih javnega življenja. O podobnem programskem pristopu razmišljamo tudi na šolskem področju, za kar bo seveda potrebno usklajeno načrtovanje z vsemi deležniki.”

Šolstvo je eden nosilnih stebrov

• Šolstvu od nekdaj posvečate posebno pozornost - zakaj?

“Šolstvo je eden od nosilnih stebrov socialnega povezovanja in razvoja skupnosti, saj se v manjšinskih vzgojno-izobraževalnih ustanovah zbirajo in odraščajo mladi, ki na različen način prispevajo k uveljavljanju slovenstva v deželi Furlaniji - Julijski krajini. Inštitut razpolaga z natančnim pregledom nad trendom vpisa v vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter v večstopenjski šoli z dvojezičnim poukom v Špetru, redno pa spremlja tudi dinamiko narodnostnih in jezikovnih značilnosti otrok, ki te šole obiskujejo. Ti vidiki so pomembni pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnih strategij, kar še posebej velja za manjšinski šolski sistem, ki se v zadnjih desetletjih korenito spreminja. Na inštitutu tudi spremljamo študijske in poklicne izbire dijakov in dijakinj po opravljeni maturi, poleg tega pa ponujamo programe strokovnega izpopolnjevanja za pedagoški kader, pripravljamo učno gradivo in nudimo podporo pri načrtovanju vzgoj-

Dr. Devan Jagodic

no-izobraževalnega dela. V zadnjih treh letih smo Državnemu zavodu INVALSI in Deželnemu šolskemu uradu Furlanije Julijske krajine nudili tudi strokovno pomoč pri pripravi državnih preizkusov znanja iz slovenščine v vseh manjšinskih šolah.”

Vprašanje jezika je ključnega pomena

• Veliko svojih sil vlagate v utrjevanje in razvoj slovenskega jezika med Slovenci v Italiji: kako ocenjujete njegov položaj in njihove potrebe?

“Vprašanje jezika je za Slovence v Italiji ključnega pomena, saj jezik tu ne odigra le vloge sporazumevalnega sredstva, pač pa deluje tudi kot najbolj razpoznaven znak slovenske prisotnosti. Slovenski jezik v Italiji se nahaja pred številnimi izzivi in pritiski, ki jih je sodobna globalizirana družba še dodatno zaostila. Jezikovne procese je treba zato nujno načrtovati in usmerjati, predvsem pa se nanje pravočasno odzivati. Naša delovna skupina SLORIjezik nudi strokovno pomoč pri načrtovanju jezikovnih strategij, ponuja pa tudi vrsto storitev na področju izobraževanja, svetovanja, lektoriranja, promocije ... Dejavnosti, ki jih izvaja uigrana ekipa slovenistik in slovenistov, so namenjene vsem zavodom, društvom, podjetjem in posameznikom, ki si prizadevajo za uveljavljanje slovenskega jezika v Italiji. V veliko zadovoljenje nam je, da je skupina dobro sprejeta, še bolj pa nas razveseljujejo podatki o naraščajočem povpraševanju po ponujenih dejavnostih in storitvah.”

• Znanstvene institucije se zdijo mnogim oddaljene, njihovo delovanje pa večkrat nerazumljivo. Zakaj so SLORI in njemu

podobne ustanove potrebne in koristne?

“Za razliko od akademskih in drugih znanstvenoraziskovalnih okolij je bilo poslanstvo SLORI-ja vedno tesno povezano z zbiranjem in posredovanjem strokovnega gradiva, ki nagovarja potrebe specifične interesne skupine: skupnosti Slovencev in Slovencev v Italiji. Ta značilna programska usmeritev nas še danes pomembno razlikuje od drugih sorodnih sredin. Inštitut je namreč nastal z jasnim namenom, da vodilnim subjektom skupnosti nudi znanje, podatke in gradivo, ki naj bodo v oporo pri strateškem odločanju. V tem pogledu menim, da je poslanstvo inštituta še kako aktualno, saj nam izkušnje bolj razvitih in naprednih manjšin neizpodbitno dokazujejo, da so raziskovalna spoznanja temelj prepoznavanja ključnih problemov in neodpovedljiva osnova za načrtovanje ustreznih razvojnih ukrepov. Vprašanje je seveda, v kolikšni meri odločevalci to gradivo uporabljajo – tu pa se odpira vprašanje o odnosu med znanostjo, politiko in družbo.”

• Veliko se govori o popularizaciji znanosti - kako skušate pri SLORI-ju približati svoje delovanje ljudem?

“Učinkovit prenos raziskovalnih spoznanj v prakso je velik izziv za vse sodobne znanstvene institucije - SLORI pri tem ni nobena izjema. Težko bi ocenil, ali smo na tem področju dovolj uspešni, priznam pa, da smo v promocijo raziskovalnega dela v zadnjih letih vložili veliko truda. Glavni ciljni skupini našega raziskovalnega dela sta dve. Prva je širša znanstvena skupnost, za katero pripravljamo monografije in zbornike, objavljamo prispevke v specializiranih revijah, predstavljamo referate na simpozijih in kon-

ferencah. Druga je skupnost Slovencev v Italiji, za katero prirejamo javne predstavitve raziskav, okrogle mize in razprave, delovne sestanke z institucionalnimi predstavniki skupnosti, o rezultatih raziskovalnega dela pa redno poročamo tudi v medijih in na družbenih omrežjih. V smer približevanja delovanja ljudem gre tudi že omenjena krepitev strokovnega in razvojnega dela na jezikovnem in šolskem področju.”

• SLORI je kljub svoji “manjšinski” specifičnosti vpet tako v italijanski - v Trstu je med drugim zavidljiva koncentracija znanstvenih inštitutov - kot v slovenski prostor. Na kateri ravni se povezujete in s kom?

“Zlasti po vstopu Slovenije v Evropsko unijo je SLORI utrdil svojo tradicionalno vlogo posrednika med slovensko in italijansko stvarnostjo. Kot pobudnik številnih čezmejnih projektov, ki jih je razvijal v okviru INTERREG programov, je vzpostavil tesno mrežo sodelovanja z znanstvenoraziskovalnimi središči na obeh straneh meje. Podoben pristop zavzema tudi na lokalni ravni, kjer skuša ob povezovanju z različnimi partnerji udeležiti načela pozitivne integracije z italijanskim večinskim okoljem - to sodelovanje mora temeljiti na medsebojnem spoznavanju in sodelovanju. Posebno ponosni smo na projekte in dejavnosti, ki jih izvajamo po naročilu Avtonomne dežele Furlanije Julijske krajine, kar je dokaz, da je inštitut znal utrditi svoj položaj tudi zunaj tradicionalnih referenčnih krogov.”

• S koprskim Znanstveno-raziskovalnim središčem stopa danes SLORI v še en skupni projekt: katero je vaše voščilo novi prilogi?

“Z Znanstveno-raziskovalnim središčem nas povezujejo številni cilji in interesi, predvsem pa skrb za raziskovanje skupnega primorskega prostora, ki ne pozna več fizičnih ločnic in v katerem se prepletajo kulturne prvine različnih skupnosti, večinskih ali manjšinskih. Ta večetnični in večjezični prostor se danes nahaja v vrtincu geopolitičnih in družbenih sprememb, ki prinašajo vrsto novih izzivov. Te spremembe mora znanstveno raziskovanje ustrezno spremljati in beležiti, ponujati pa mora tudi recepte za oblikovanje učinkovitih razvojnih politik. To so pojmovna izhodišča in cilji, ki so privedli do zamisli o skupni raziskovalni prilogi v obeh osrednjih slovenskih primorskih dnevnikih. Želim si, da bi bile predstavljene vsebine za bralce zanimive, in da bi bil skupni projekt še en dodaten korak v smeri prepotrebne čezmejne spoznavanja in povezovanja. V času, ko nas epidemija spet fizično ločuje, je namreč res treba odpraviti še vse preživele miselne pregrade. Tu pa nam znanost lahko veliko pomaga.”

V tem pogledu menim, da je poslanstvo inštituta še kako aktualno, saj nam izkušnje bolj razvitih in naprednih manjšin neizpodbitno dokazujejo, da so raziskovalna spoznanja temelj prepoznavanja ključnih problemov in neodpovedljiva osnova za načrtovanje ustreznih razvojnih ukrepov.

Angleška različica poglobljene monografije

Monografija o Slovencih v Italiji

A Community at the Heart of Europe. Slovenes in Italy and the Challenges of the Third Millennium - tako se glasi posrečen naslov nove monografije, ki jo je pred nedavnim izdala priznana angleška založba Cambridge Scholars Publishing v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom (SLORI).

Knjiga, ki je bila septembra predstavljena na tržaškem Evropskem forumu znanosti ESOF2020, prinaša poglobljeni vpogled v sodobno družbeno stvarnost Slovencev v Italiji, predvsem pa analizira razvoj te skupnosti po zgodovinskih ločnicah od padca Berlinskega zidu, nastanka Republike Slovenije, njene demokratizacije in poznejše pridružitve Evropski uniji.

Monografija pomeni mednarodno priznanje že objavljene italijanske (Una comunità nel cuore dell'Europa. Gli sloveni in Italia dal crollo del Muro di Berlino alle sfide del terzo millennio, Carocci editore, 2016) in slovenske izdaje (Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja, ZTT in SLORI, 2017). Posebno pozornost namenja družbenim in gospodarskim spremembam znotraj slovenske manjšine v zadnjih petindvajsetih letih, ki izhajajo iz novih političnih okoliščin, povezanih z lokalnim in mednarodnim dogajanjem, in iz novih življenjskih izzivov, s katerimi se skupnost sooča zaradi posebne vpetosti v svoje okolje.

Objava poglobljene monografije o Slovencih v Italiji v treh jezikih je največji publicistični projekt SLORI-ja v zadnjih letih, pri katerem so sodelovali raziskovalci inštituta in številni zunanji sodelavci. Uredniško delo sta vodili raziskovalki **Norina Bogatec** in **Zaira Vidau**, ob podpori preostalih članov uredniškega odbora, ki so ga sestavljali strokovnjaki s področja narodnih in jezikovnih skupnosti. Avtorji člankov so raziskovalci, akademiki in poznavalci različnih ved, nekateri pa so tudi predstavniki skupnosti, s katerimi Slovenci v Italiji razvijajo medkulturne in čezmejne dejavnosti: to so predstavniki italijanske večinske skupnosti in nosilci furlanskega jezika iz dežele Furlanije Julijske krajine ter slovenske in italijanske skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem. Interdisciplinarni pristop raziskovalnega dela je omogočil poglobljeno in razčlenjeno analizo,

ki temelji na znanstveni in strokovni metodologiji dela ter bogatem bibliografskem gradivu.

Temeljito raziskovalno delo ponuja podobo skupnosti, ki se v svojem malem sooča s prednostmi in slabostmi sodobnosti. Zaradi "prirojene" ranljivosti, značilne za manjšinske skupnosti, imajo družbeno-politične spremembe, ki smo jim od padca Berlinskega zidu priča tako na krajevni kot na evropski ravni, močnejši vpliv tudi na skupnost Slovencev v Italiji. Izrazitejši migracijski tokovi, globalizacijski procesi in povečana mobilnost mladih dodatno pogojujejo kulturno dogajanje v ožjem in širšem družbenem okolju.

Ob splošnem izboljšanju odnosov med slovensko in italijansko skupnostjo v deželi Furlaniji Julijski krajini in pozitivnih rezultatih čezmej-

Temeljito raziskovalno delo ponuja podobo skupnosti, ki se v svojem malem sooča s prednostmi in slabostmi sodobnosti.

negi sodelovanja med Italijo in Slovenijo se oblikujejo nova medkulturna razmerja in identitete, znotraj katerih se različni jeziki in kulture prepletajo, soočajo, a tudi stapljajo. Kako ohraniti in utrditi slovensko zgodovinsko specifiko v deželi FJK v kompleksnejših in naglo spreminjajočih se razmerah sodobne družbe, je najzahtevnejši izziv, s katerim se Slovenci v Italiji soočajo na začetku tretjega tisočletja.

Angleška knjiga je namenjena mednarodni publiki, uporabna pa je zlasti za raziskovalce, študente in dijakke, ki bi se radi podrobneje seznanili z razčlenjeno stvarnostjo Slovencev v Italiji. Interesenti jo lahko kupijo na spletni strani založbe: www.cambridgescholars.com/a-community-at-the-heart-of-europe. •

Na okrogli mizi so udeleženci spregovorili o položaju manjšin v času epidemije.

Evropski forum znanosti ESOF2020 v Trstu

Manjšine v koronačasu

Od 2. do 6. septembra je bil Trst svetovna prestolnica znanosti. V mestu ob zalivu je namreč potekal Evropski forum znanosti ESOF2020 in vanj pripeljal več kot 800 znanstvenikov in strokovnjakov iz vsega sveta. Prireditve so se udeležili predstavniki različnih znanstvenih disciplin.

Na 180 predavanjih, ki so se zvrstila v novem kongresnem centru v starem pristanišču in deloma v spletni obliki, so bile osrednje teme pomen znanosti v sodobni družbi, njena neprecenljiva vloga pri boju proti covidu-19, trajnostni razvoj, umetna inteligenca, robotika, razmerje med znanostjo in etiko ter še marsikaj drugega. Glavni cilj foruma je bila okrepitev znanstvene in tehnološke mreže med srednje- in vzhodnoevropskimi mesti, spodbujanje že obstoječe znanstvene mreže v Trstu in s preostalo Evropo, vsa ta znanstveno-raziskovalna vozlišča pa nato tudi uspešno povezati s Sredozemljem, Severno Afriko in Srednjo Azijo.

Po Evropi različen vpliv na manjšine

Spremljevalni program festivala je vključil tudi vprašanje narodnih manjšin in njihove znanstvene obravnave, predvsem po zaslugi Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI), ki je bil pobudnik zanimivega strokovnega srečanja. Okrogla miza, ki je potekala 3. septembra v veliki dvorani tržaškega Narodnega doma, je bila predvsem priložnost za predstavitev nove angleške monografije A Community at the Heart of Europe. Slovenes in Italy and the Challenges of the Third Millennium (Cambridge Scholars Publishing in SLORI, 2020), dotaknila pa se je tudi izjemno aktualnega vprašanja položaja narodnih manjšin v času epidemije novega koronavirusa. Po sili razmer je namreč omenjeno vprašanje trenutno v ospredju znanstvenega interesa številnih raziskovalcev na področju etničnih in medkulturnih študij.

Kako je izbruh epidemije vplival na položaj narodnih manjšin v Evropi in predvsem na slovensko narodno skupnost v Italiji? Kateri so bili ukrepi, ki so v času splošnega "lockdowna" najbolj prizadeli manjšine, in kakšen je bil odziv teh skupnosti nanje? Ali bodo po koncu epidemije evropske manjšine krepkejše ali šibkejšje, kot so bile doslej? Odgovore na omenjena in druga vprašanja sta na srečanju iskali raziskovalka Slorija in sourednica predstavljene monografije, dr. **Zaira Vidau**, in izredna profesorica na Univerzi v Gradcu, dr. **Emma Lantschner**, doma z Južne Tirolske. V pogovoru, ki ga je povezovala predsednica inštituta, dr. **Sara Brezigar**, sta strokovnjakinji predstavili vrsto zanimivih izhodišč, izhajali pa sta iz svojega raziskovalnega opazovanja različnih evropskih manjšinskih stvarnosti.

Prof. Emma Lantschner je poudarila, da je na narodne manjšine v Evropi pandemija različno vplivala. Večinoma je še dodatno zaostila težave in šibkosti, ki so značilne za manjšinske skupnosti in so obstajale že prej, na primer pri dostopanju do javnih zdravstvenih storitev v manjšinskem jeziku ali pri sami komunikaciji o širjenju koronavirusa. Na nekaterih evropskih obmejnih območjih, kjer živijo narodne manjšine, so zdravstveni sistemi med državo, v kateri živi narodna manjšina, in matično državo sicer sodelovali (kot primer dobre prakse je strokovnjakinja navedla obmejni pas med Južno Tirolsko in Avstrijo), na drugih območjih pa je čezmejno sodelovanje popolnoma odpovedalo, večkrat tudi zaradi uradne prepovedi prehajanja meje. Tak je bil tudi primer čezmejnega primorskega prostora, v katerem živita slovenska narodna skupnost

v Italiji in italijanska narodna skupnost v Sloveniji, ki je bil tudi glavni predmet pogovora.

Novo umetno poglobljanje razlik med ljudmi

"Ideja o integrirani čezmejni primorski regiji, ki jo predstavlja publikacija A Community at the Heart of Europe, je postala v koronarazmerah skorajda varljiva," je v razpravi ugotavljala moderatorica Sara Brezigar. Raziskovalka Zaira Vidau ji je pritrdila: "Nepričakovano zaprtje mej je privedlo do novega umetnega poglobljanja razlik med ljudmi, ki živimo ob meji. Naenkrat smo postali sovražniki, ki širimo virus."

Čezmejna regija med Italijo in Slovenijo je integrirano območje in veliko njenih prebivalcev živi, kot da meje ne bi bilo, med njimi tudi (ali predvsem) številni pripadniki narodnih manjšin. Prepoved prehajanja meje je pripadnike manjšin povsem odrezala od matičnih držav, s katerimi vzdržujejo številne funkcionalne in čustvene povezave. Ali je omejitev čezmejne mobilnosti res omejilo tudi čezmejno širjenje koronavirusa? Ali pa je to bila lažna rešitev za lažni problem?

Zaprtje meje je po mnenju raziskovalke med drugim pokazalo, da je sodelovanje med obmejnimi občinami v času izrednih razmer povsem odpovedalo, saj je nad njimi prevladala avtoriteta centralnih vlad v Rimu in Ljubljani, ki je glas in potrebe krajevnih skupnosti dejansko spregledala. Vzporedno se je pojavilo tudi vprašanje odnosov med predstavniki slovenske narodne skupnosti v Italiji in institucijami Republike Slovenije. Pripadniki manjšine so namreč zaprtje meje sprejeli, s sprejeto odločitvijo pa se niso strinjali. Zapiranje mejnih prehodov za dvolastnike s kamnom, ki so ga izvedli nekateri obmejni župani, je bilo videti odvečno in smešno.

Razprava se je skratka dotaknila vprašanj, ki so še danes - sredi drugega vala epidemije - zelo aktualna, v glavnem pa tudi nerešena. •

Tri naslovnice, ista vsebina: poglobljeni pogled v življenje Slovencev v Italiji.

Ekipa, ki skrbi za nadzor dogajanja v oljkarstvu.

Vpetost v mednarodni prostor je garant za kakovosten prenos znanja uporabnikom

Znanje in znanost za kakovostno oljčno olje

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) je leta 2017 imenovalo Inštitut za oljkarstvo (IZO) ZRS Koper za izvajalca javne službe v oljkarstvu, v okviru katere opravlja tudi vlogo nacionalnega koordinatorskega centra za oljkarstvo.

Leta 2019 je MKGP laboratorij Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper (LAB IZO) določil kot nacionalni referenčni laboratorij za ugotavljanje skladnosti oljčnega olja za področje kemije in senzoričnega preizkušanja oljčnega olja. LAB IZO je tako tudi de iure postal vezni člen med mednarodno in nacionalno oljgarsko ravno. A vsega tega ne bi bilo, če LAB IZO ne bi imel vizionarskega vodje in osnovnega priznanja, ki ga je pridobil z akreditacijsko listino leta 2004.

Strokovna in znanstvena pomoč

LAB IZO deluje lokalno s pridelovalci in predelovalci oljčnega olja prek zveze oljgarskih društev Slovenije, nacionalno v sodelovanju z MKGP kot pooblaščen laboratorij in posvetovalni organ glede zahtev evropske zakonodaje s področja oljčnega olja, meroslovno kot nosilec nacionalnega etalona za veličino mol prek Ura da RS za meroslovje in hkrati mednarodno kot pridružen član evropske metrološke organizacije (EURAMET), raziskovalno v sodelovanju z drugimi RO pri projektih s področja oljčnega olja, mednarodno kot član Mednarodnega sveta za oljke (IOC) s sodelovanjem v njihovih medlaboratorijskih primerjavah in preizkusih usposobljenosti.

LAB IZO zagotavlja strokovno in znanstveno pomoč Upravi za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVV) pri izva-

janju večletnih nacionalnih načrtov nadzora. Vpetost v mednarodni prostor je garant za nenehno nadgrajevanje znanja vrhunsko usposobljenega osebja in analitske opreme, saj le z aktivno pomočjo njunega prepleta LAB IZO ohranja tvoren stik z mednarodnim okoljem in obenem služi kot vrhunska referenca za kakovosten prenos znanja uporabnikom, da lahko v poplavi nekakovostnih in nepreverjenih informacij izberejo prave.

Aktivni pri nacionalnih in mednarodnih projektih

Raziskovalci inštituta in laboratorija so že od leta 1995 aktivni pri nacionalnih in mednarodnih projektih. Nedavno so sodelovali pri projektih s področja namakanja in ravnanja z ostanki proizvodnje v oljkarstvu. Odmevna je tudi njihova vloga kot partnerja pri evropski meroslovni infrastrukturi METROFOOD in pri projektu OLEUM v sklopu programa Obzorja 2020.

Razvoj novih tehnologij je kompleksen in močno odvisen od klimate danosti in strategije trajnostnega razvoja. O tem pričajo tudi rezultati večletne raziskave o oljčni muhi.

Raziskovalci si tudi prizadevajo razviti avtomatski način namakanja, ki bi temeljil na dejanskih potrebah rastline in razpoložljivosti vode v tleh in ne na občutkih in izkušnjah, ki so povod za nekontrolirano porabo vode.

Za izboljšanje pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč so zasnovali tudi pilotni gnojilni poskus, v okviru katerega primerjajo vpliv organskih in mineralnih gnojil na pridelek in rast oljk kot nadaljevanje raziskovalnega projekta o možnosti uporabe ostankov proizvodnje v oljkarstvu, s katerim so zapolnili zakonodajno vrzel pri oljčnih tropinah.

V zadnjem času se posvečajo poljskim poskusom, ki so zaradi nepredvidljivih okoljskih dejavnikov dolgotrajni ter časovno in strokovno zelo zahtevni, a nujni za razvoj novih tehnologij in uvajanje novih znanstvenih dosežkov v kmetijsko prakso. Razvoj in posodobitev novih tehnologij pridelave hrane nam danes narekuje strategija razvoja evropskega kmetijstva, načrti trajnostnega gospodarstva, opredeljeni v Evropskem zelenem dogovoru ter brezkompromisna odvisnost kmetijstva od klimatskih sprememb.

Razvoj novih tehnologij je kompleksen in močno odvisen od klimate danosti in strategije trajnostnega razvoja. O tem pričajo tudi rezultati večletne raziskave o oljčni muhi. Raziskovalci opažajo, da so v zadnjem obdobju napadi oljčne muhe vse močnejši in vse pogostejši. Vzrok zanje lahko tiči v evolucijskih prilagoditvah, v klimatskih spremembah, v večanju površin oljčnikov ali pa morda v zmanjšanju nabora FFS. Raziskovalci pa so dokazali, da je pravočasno zaznavanje škodljivca in z njim povezanih problemov na specifični lokaciji ključ za njegovo bolj učinkovito zatiranje. •

FOTO: ARHIV ZRS

Knjiga dr. Egona Pelikana

Hitler and Mussolini in Churches

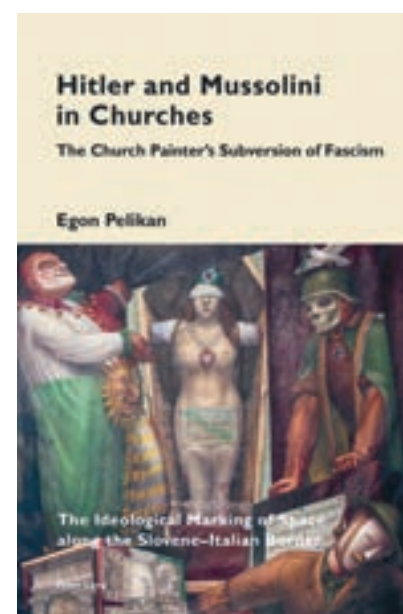
V Oxfordu je pri ugledni svetovni znanstveni založbi Peter Lang izšla knjiga prof. dr. Egona Pelikana o slovenskem slikarju Tonetu Kralju in Primorski pod fašizmom: Hitler and Mussolini in Churches (The Church Painter's Subversion of Fascism. The Ideological Marking of Space along the Slovene-Italian Border).

Knjiga najprej prikaže vlogo katoliške Cerkve pri vzpostavljanju slovenskega naroda v 19. stoletju, nato pa na podlagi novih, prej nedostopnih dokumentov iz Vatikanskih arhivov predstavlja zgodovino Cerkve v Julijski krajini v času med obema vojnoma in še posebej po vatikanskem konkordatu z Mussolinijevo vlado leta 1929.

Nekatera likovna sporočila prepoznavamo šele danes

To je obdobje, v katerem v primorskih cerkvah ustvarja slikar Tone Kralj. Knjiga obravnava Kraljev likovni ekspresionizem v širšem evropskem kontekstu, potem pa iz zgodovinskega konteksta Kraljevih cerkvenih poslikav razbira njihovo skrito antifašistično sporočilo.

Knjiga razkriva, kako je Kralj zakodiral svoj antifašistični in narodni angažma v likovna spo-

VIR: ZRS

krivamo šele danes? Zakaj je naslikal v prostoru "limes", "nevidno črto", s katero je slovensko etnično mejo "označil" z antifašizmom in antinacizmom? Pelikan odkriva, da je slikar uresničil ta projekt sistematičnega cerkveno-slikarskega "pokritja"

Avtor knjige, prof. dr. Egon Pelikan, je predstojnik Inštituta za zgodovinske študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper. Je član ustanove Alexander von Humboldt in, poleg objav pri številnih evropskih znanstvenih založbah je tudi prejemnik prestižnih znanstvenih nagrad v Republiki Sloveniji.

ročila navidezno nedolžnih biblijskih motivov in prizorov, ki prikazujejo Mussolinija in Hitlerja kot morilca, rablja ali pajaca, a jih fašistične in potem nacistične oblasti niso odkrile. Mnoge od njih so lahko že tedaj prepoznali Slovenci, ker je Kralj prikazal fašistične in nacistične figure kot biblijske negativce in njim nasproti postavil simbole iz slovenskega kulturnega izročila in to povezal s krščansko vero v odrešitev. Nekatera likovna sporočila pa prepoznavamo šele danes in med njimi predvsem sporočilo celote: to je "slovenska nacionalna in antifašistična markacija prostora od Triglava do Jadranskega morja", v poslikavah skoraj petdesetih cerkev na več kot sto kilometrov dolgi slovensko-italijanski etnični meji. Knjiga odgovarja na vprašanje, kdo je bil genij, ki nam je zapustil to "sporočilo v steklenici", da ga v celoti raz-

narodnega ozemlja v sodelovanju s Tajno krščanskosocialno organizacijo. Stara avstrijska politična meja je z Rapallom leta 1920 dokončno izginila, etnično mejo pa je režim po letu 1922 v kontekstu "obmejnega fašizma" sistematično prilagajal politični in na primorskem ozemlju izvajal politiko raznarodovanja.

Ideološka markacija

Temu se je uprla Tajna krščanskosocialna organizacija in eden izmed njenih članov je očitno prišel na originalno idejo: zarisati "izgubljeno" etnično mejo s poslikavami v cerkvah obmejnega prostora.

Antifašistični upor primorskih krščanskih socialcev in duhovnikov se prepleta z zgodbo slikarjevega upora, skupaj pa sta ustvarila fenomen ideološke markacije prostora, ki v Evropi nima primerjave. •

Epidemija bo družbeno neenakost med otroci priseljencev še poglobila

Velike razlike med šolami

Na Inštitutu za družboslovne študije (IZDŠ) ZRS Koper v okviru projekta Obzorja 2020 "Micreate - Otroci priseljenci in priseljske skupnosti v spreminjajoči se Evropi" izvajamo več raziskav v desetih državah EU in Turčiji.

Inštitut za družboslovne študije ZRS Koper, pod vodstvom dr. **Mateje Sedmak** in dr. **Barbare Gornik**, vodi in koordinira konzorcij 15 partnerjev in več kot 80 raziskovalcev, ki preučujejo procese vključevanja otrok priseljencev preko izobraževalnega sistema v evropske družbe. Končni cilj projekta je promocija in uvajanje takšnega pristopa k integraciji, ki bo v večji meri upošteval izkušnje, mnenja in perspektivo priseljenih otrok.

Doslej opravljena analiza medijskega in političnega diskurza, obstoječe zakonodaje in regulativ ter raziskave izvedene med predstavniki vladnih in nevladnih organizacij, stroke in učitelji, učenci ter dijaki na izbranih osnovnih in srednjih šolah po Sloveniji izpostavljajo, da je v zadnjih letih na področju vključevanja priseljenih otrok zaznati premik na bolje. Večja je ozaveščenost glede medkulturne raznolikosti in šole so bolj inkluzivne. So pa razlike med šolami velike. Velika je raznolikost v postopkih sprejema in vključevanja otrok ter šolskih protokolih.

Na splošno so osnovne šole v primerjavi s srednjimi bolj organizirane, kar se tiče celovitega pristopa

k integraciji priseljenih otrok, vendar ne vse. Ključni izziv je, kako poenotiti naslavljanje večkulturnosti in integracijo med šolami. Dejstvo je, da strategije in priporočila za uspešnejšo integracijo priseljenih otrok ministrstva za izobraževanje, znanost in šport niso zavezujoča. Posledično je proces vključevanja v veliki meri prepuščen ozaveščenosti in pripravljenosti posamezne šole, ravnateljice/a in učiteljev. Izpostavlja se potreba po bolj poenotenem in zavezujočem sistemskem pristopu, stabilnejšem financiranju šol v ta namen, trajnostnih programih in kontinuiranem (do)izobraževanju zaposlenih na šolah. Izpostavlja se tudi potreba po bolj holističnem pristopu: trenutno je največji poudarek predvsem na učenju jezika, medtem ko so drugi kulturni, psihološki in socialni vidiki zapostavljeni. Integracijo se preredko dojema kot celovit proces, v katerega bi morali biti aktivneje vključeni tudi starši, lokalni otroci in starši ter celotna lokalna skupnost. Opažen je manko zavedanja, da gre pri integraciji za dvosmeren proces in odgovornost za uspešno integracijo v (pre)veliki meri sloni na otroku. Priča smo tudi odsotnosti otrokosrediščnega pristopa, to je upoštevanju perspektive

Projekt Micreate poteka v številnih državah.

otrok, njihovih glasov, pogledov in izkušenj.

V naših raziskavah smo opazili, da se bo družbeno neenakost pri priseljenih otrocih zaradi epidemije covid-19 in posledičnega šolanja na daljavo še poglobila. Obstoječi ukrepi ministrstva za izobraževanje so pri vzpostavljanju šolanja na daljavo povsem spregledali posebne potrebe priseljenih otrok (vse informacije so zgolj v slovenskem jeziku, ukinjene so bile dodatne ure slovenskega jezika in), proces integracije je upočasnen. Je pa vsekakor po-

trebno upoštevati raznolikost med priseljenimi otroki in vpliv dejavnikov kot so njihov socio-ekonomski status, spol, kulturni kapital ter drugih.

Posebej ranljivi so otroci nastanjeni v azilnih domovih, sami ali z družinami, katerim so pogosto kratene osnovne pravice, kot so pravica do izobraževanja, zdravstvene oskrbe, socialnega varstva, svobodnega izražanja mnenj in veroizpovedi, kot tudi pravica do življenjske ravni, ki ustreza njihovemu telesnemu, mentalnemu in socialnemu razvoju. *

Monografija

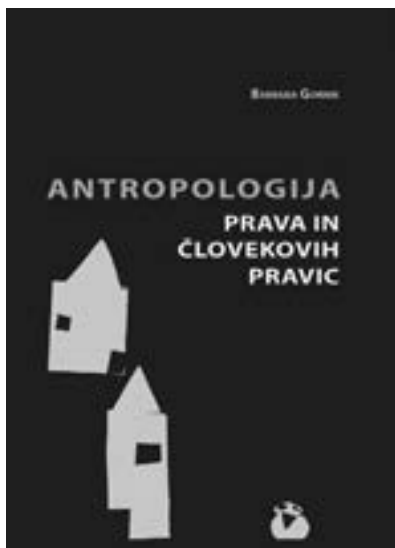
Antropologija prava in človekovih pravic

Čas, v katerem živimo, bi lahko označili kot čas človekovih pravic. Toda aktualno družbenopolitično dogajanje doma in po svetu kaže, da človekove pravice niso nekaj, kar bi človeku pripadalo samo po sebi, na podlagi njegovega dostojanstva ali narave, temveč so predvsem nekaj, za kar se je treba nenehno boriti.

Kako razumeti številna sodobna razhajanja med tem, kar je o človekovih pravicah izrečenega, in tem, kar je v zvezi z njimi narejeno? In kako to vrzel pojasniti? To so temeljna vprašanja, s katerimi se soočajo raziskovalci prava in človekovih pravic.

Monografija ZRS Koper Antropologija prava in človekov pravic dr. **Barbare Gornik** ponuja vpogled v ključne izzive raziskovanja tega področja v antropološki perspektivi, kjer je prisotno prepletanje različnih družboslovnih in humanističnih disciplin ter empiričnih in teoretičnih usmeritev. Kot pokaže, je doprinos antropološkega pristopa v tem, da pravo in človekove pravice preučuje znotraj konkretnih družbenih okoliščin z namenom razumeti in razložiti, kot družbeni pojavi znotraj danega konteksta delujejo, torej kakšni so in ne kakšni naj bodo.

Monografija ima dva ključna poudarka: prvič, avtorica ponudi sistematičen pregled literature in te-

matik, ki bralca opremi z znanjem, potrebnim za razumevanje prava in človekovih pravic v antropološki perspektivi. Drugič, skozi celotno besedilo razvija argument, da pravo in človekove pravice niso dobre same po sebi, temveč so vsebinsko vselej odvisne od tega, kdo jih artikulira, v kakšnem kontekstu in za kakšne namene. *

Cilj projekta TwinBrain: vzpostavitev raziskovalno-diagnostičnega centra

Odnosi med možgansko in vedenjsko dinamiko

V obdobju med 1. novembrom 2020 in 31. oktobrom 2023 bodo potekale aktivnosti projekta "TWINning the BRAIN with machine learning for neuro-muscular efficiency (TwinBrain)", ki je bil pridobljen na razpisu "Horizon 2020 Twinning widespread-05-2020".

Projekt TwinBrain je bil v okviru Inštituta za kineziološke raziskave Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (ZRS Koper) uspešno zasnovan in prijavljen pod vodstvom dr. **Uroša Marušiča**. V partnerstvu projekta sodelujeta prestižni univerzi iz Nemčije (Technische Universität Berlin; TUB) in Švice (Université de Genève; UNIGE) ter Nevrološki oddelek bolnišnice Cattinara (Università degli Studi di Trieste; UNITS, Italija). Projekt vrednosti 0,9 milijona evrov, ki bo trajal tri leta, si za cilj postavlja vzpostavitev raziskovalno-diagnostičnega centra na področju živčno-mišične učinkovitosti in razumevanja delovanja in nadzora centralnega živčnega sistema med gibanjem. Specifični cilj TwinBrain projekta je tudi povečati znanstvene in tehnološke zmogljivosti povezanih institucij s poudarkom na inštituciji države prijaviteljice - ZRS Koper.

Aktivnosti TwinBrain projekta so naravnane k vzpostavitvi in dvigu kakovosti raziskovalne skupine v državi z nižjim kazalnikom raziskav

in inovacij (R&I; ZRS Koper), s pomočjo partnerskih institucij z višjim kazalnikom R&I (TUB, UNIGE in UNITS). Končni cilj projekta je postavitev laboratorija SloMoBIL: Slovenian Mobile Brain/Body Imaging Laboratory, ki bo vzpostavljen prek prenosa znanj in tehnologije iz BeMoBIL-a: Berlin Mobile Brain/Body Imaging Laboratory.

Da bi lahko v celoti razumeli možgansko dinamiko pri aktivno premikajočih se ljudeh, moramo analizirati možgansko dinamiko v povezavi s sočasnim vedenjem. Ta kombinacija omogoča oceno zapletenih medsebojnih odnosov med možgansko in vedenjsko dinamiko in je zaobjeta v sistemu Mobile Brain/Body Imaging (MoBI). Sistem MoBI v realnem času usklajuje EEG signale s hkratnimi posnetki gibov oči, gibov telesa in avtonomnih odzivov. Posledično gre za hkratno zajemanje velike količine podatkov, ki zahtevajo napredne metode obdelave le-teh.

V ta namen v projektu TwinBrain načrtujemo uporabo metod strojnega učenja, ki se lahko statistično

"naučijo" nelinearnih razmerij med možgansko dinamiko in vedenjem. Osrednji cilj teh analiz je prepoznati omejeno število funkcionalno različnih obsežnih možganskih omrežij, ki predstavljajo različne vidike izvedenih in zabeleženih vedenjskih informacij. Na ta način ne bi bilo mogoče le statično prikazati možganskih dejavnosti povezanih z dano nalogo, temveč tudi karakterizirati specifično dinamiko obsežnega možganskega omrežja in opisati njihove časovne lastnosti glede na vedenje.

Nazadnje je cilj tega projekta z uspešnim povezovanjem možganske dinamike, kinematike gibanja, naprednih tehnik slikanja možganov in strojnega učenja prenos tehnologije in znanja med vključene partnerje in širše. Kot rezultat bo imel konzorcij okrepljene znanstvene in tehnološke zmogljivosti ter dejavnosti mreženja. Institucija iz Slovenije (ZRS Koper) bo povečala svoj raziskovalni profil in raziskovalni profil svojega osebja. Na podlagi širše perspektive se bo z vsemi predlaganimi dejavnostmi vzpostavila nova in dinamična mreža, ki bo vključenim partnerjem omogočila nadaljevanje znanstvenega in strokovnega sodelovanja, tudi v okviru novih raziskovalnih projektov, ki jih financira EU, s pogledom na obravnavanje širših izzivov, povezanih z demografijo in zdravjem. *

Letošnji nagrajenci Slorijevega natečaja za magistrska in doktorska dela

Spodbujanje mladih raziskovalcev

K prednostnim nalogam Slovenskega raziskovalnega inštituta sodi tudi spodbujanje raziskovalnega dela pri mlajši generaciji. SLORI izpolnjuje ta cilj na različne načine.

SLORI pomaga s strokovno pomočjo in mentorstvom študentom pri pisanju diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog, sofinancira podiplomsko izobraževanje, nudi strokovno in finančno podporo pri objavi doktorskih nalog, omogoča pa tudi opravljanje študijske in delovne prakse na inštitutu.

Od leta 1997 vsako leto razpisuje tudi natečaj za zaključena magistrska in doktorska dela, na katerem nagradjuje naloge, ki so pomemben ter izviren prispevek k poznavanju raznolike stvarnosti Slovencev v Italiji. Do danes je SLORI nagradil več kot 70 mladih raziskovalcev.

Na natečaj se lahko prijavijo uspešno zaključena magistrska in doktorska dela na vseh univerzah v Italiji, Sloveniji ali tujini, ki obravnavajo tematiko slovenske narodne skupnosti v Italiji, njeno družbeno strukturo, funkcijo na naselitvenem in družbenem prostoru, njene razvojne procese na družbenem, kulturnem, političnem, gospodarskem, pravnem in izobraževalnem področju, medetnične odnose, identitetne in jezikovne prakse ter medkulturno komunikacijo. Naloge se lahko ukvarjajo tudi z drugimi manjšinskimi študijami ali drugimi narodnostnimi manjšinami, vendar morajo vsebovati primerjavo s slovensko skupnostjo v Italiji ali

Nagrajenca za študijsko leto 2019/2020 z vodstvom Slovenskega raziskovalnega inštituta. Od leve: Devan Jagodic (direktor), Sara Brezigar (predsednica), Nastja Slavec (nagrajenka za magistrsko delo), Janoš Ježovnik (nagrajenec za doktorsko delo) in Zaira Vidau (predsednica Znanstvenega sveta).

so kako drugače relevantne za razumevanje slovenske stvarnosti v Italiji.

Na razpis za študijsko leto 2019/2020 je svoje zaključne višješolske naloge prijavilo sedem kandidatov, in sicer je prispelo pet magistrskih in dve doktorski disertaciji. Vsa prejeta dela so bila recenzirana, med njimi pa je znanstveni svet inštituta izbral dva nagrajenca: magistrica **Nastja Slavec** je prejemnica denarne nagrade za magistrsko delo v višini 250 evrov, dr. **Janoš Ježovnik** pa je za svojo doktorsko disertacijo prejel nagrado v višini 500 evrov. Slo-

vesna podelitev nagrad je potekala na občnem zboru inštituta v petek, 11. septembra 2020, v goriškem Kulturnem centru Lojze Bratuž.

Nastja Slavec je zaključila študij etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Svojo magistrsko nalogo "To have" Irish in Corca Dhuibhne: language ideologies and practices in a minority language community (v prevodu: 'Imeti' irščino v Corca Dhuibhnu: Jezikovne ideologije in prakse v manjšinski jezikovni skupnosti) je zagovarjala septembra 2019 pod mentorstvom red. prof. dr. **Bojana**

Baskarja z Univerze v Ljubljani in s mentorstvom prof. dr. **Steva Coleman** z irske univerze Maynooth (National University of Ireland Maynooth). Naloga temelji na etnografski terenski raziskavi o irsko govoreči skupnosti na polotoku Corca Dhuibhne na Irskem. Obravnava pojave jezikovne ideologije in prakse med pripadniki irske jezikovne manjšine ter analizira njihov odnos do države, (enojezičnih) govorcev angleščine in novih govorcev irščine kot drugega jezika.

Janoš Ježovnik je doktoriral na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. Svoje doktorsko delo z naslovom Notranja glasovna in naglasna členjenost terskega narečja slovenščine je zagovarjal maja 2019 pod mentorstvom dr. **Mateja Šeklija**. V disertaciji predstavlja aktualno stanje terskega narečja na skrajnem zahodnem obrobju slovenskega etničnega ozemlja, ki od leta 1866 upravno-politično pripada državi Italiji. Na podlagi analize besedja, popisanega v desetih krajih na celotnem območju terskega narečja s pomočjo posebej zasnovane narečnega vprašalnika, so bili določeni glavni glasovni in naglasni pojavi, ki narečje notranje določajo. To bistveno prispeva ne le k dosedanjemu poznavanju tega narečja, temveč tudi v boljšemu razumevanju vključenosti v širši slovenski jezikovni kontinuum. •

O slovenščini kot manjšinskem jeziku na portalu SMEJse

Za dodaten razvoj jezikovnih veščin

Morda spletnega portala Slovenščina kot manjšinski jezik – SMEJse še ne poznate, pa bi ga morali, saj je uporabno zbirališče novih in že obstoječih orodij, gradiv in informacij za razvoj jezikovnih veščin v slovenskem jeziku na območju italijansko-slovenskega jezikovnega stikanja.

V okolju, kjer je slovenščina manjšinski jezik, govorci nimajo realnih možnosti, predvsem pa ne potreb, da bi bili dnevno izpostavljeni manjšinskemu jeziku v različnih jezikovnih okoliščinah, zato je treba rabo jezika posebej spodbujati. Portal je nastal z namenom, da bi govorci slovenskega jezika v Italiji na enem mestu lahko dostopali do vsebin, ki spodbujajo različne rabe živega slovenskega jezika, kar bi pripomoglo k bolj suvereni rabi slovenščine v vseh sporazumevalnih okoliščinah, tudi v tistih, kjer se sicer najpogosteje uporabljata italijanščina ali mešanica slovenščine in italijanščine, pa tudi nadaljnjo rabo lokalnih različic (narečij, pogovornih jezikov ...) v okolju, kjer je taka raba sprejemljiva in dobrodošla.

SMEJse (www.smejse.it) je namenjen različnim ciljnim skupinam, od predšolskih otrok do odraslih uporabnikov, od splošne do strokovne javnosti, in ponuja pregledno razvrščene jezikovne vsebine (učne enote, poljudna besedila o jezikoslovnih temah ipd.).

Portal je pred leti nastal v sodelovanju Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) in Dijaškega

doma Srečka Kosovela v Trstu, zdaj pa je še dopolnjen in se tedensko posodablja z novimi didaktičnimi vsebinami. Koncept portala je izdelala dr. **Matejka Grgič**, danes pa ga upravlja in nadgrajuje dr. **Maja Melinc Mlekuž**. Obe sta članici Delovne skupine SLORIjezik. Delovna skupina SLORIjezik je na strani www.smejse.it spomladi ustvarila nov razdelek z naslovom Pouk na daljavo #koronačas, s katerim želi biti v tem občutljivem in nepredvidljivem času v oporo učnemu kadru, učencem, dijakom in njihovim staršem. Na podstrani lahko najdete: učne enote ter druga didaktična gradiva, namenjena razvijanju jezikovnih veščin in sporazumevalnih zmožnosti različnih ciljnih skupin – od predšolskih otrok, učencev, di-

jakov, študentov do strokovne javnosti; hiperpovezave do obstoječih virov, spletnih strani, orodij, učnih gradiv in drugih vsebin, ki jih ustvarjajo različne strokovne, znanstvene in izobraževalne institucije; napovedi, obvestila in novice o dogodkih, dejavnostih in projektih, ki so posebej zanimivi za razvoj jezikovnih veščin v slovenščini v različnih sporazumevalnih okoliščinah; hiperpovezave do knjig, člankov in drugih gradiv, namenjenih strokovni javnosti; krajše poljudnostrokovne članke v obliki blogov s področja italijansko-slovenskega jezikovnega stikanja, didaktike manjšinskih jezikov, jezikovnega načrtovanja in rabe jezika.

Delovna skupina SLORIjezik bi z objavami na SMEJse rada pripo-

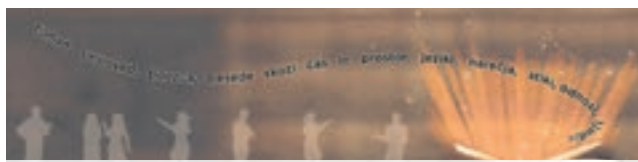
mogla k dodatnemu razvoju jezikovnih veščin govorcev slovenskega jezika v Italiji, nadaljnji rabi lokalnih različic in drugih praks, ki so splošno razširjene v slovenskem jezikovnem prostoru, in s tem k visoki sporazumevalni zmožnosti v slovenskem jeziku, uravnoteženi dvojezičnosti ter dolgoročnemu ohranjanju aktivne rabe slovenščine na območju slovenske narodne manjšine v Furlaniji - Julijski Krajini. V prihodnjih mesecih je predvidena temeljita posodobitev oz. nadgradnja portala, ki jo bodo omogočila sredstva Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. Projekt je bil namreč uspešno izbran na Javnem razpisu za (so)financiranje projektov, namenjenih predstavljanju, uveljavljanju in razvoju slovenskega jezika ter njegovi promociji v letih 2020 in 2021, prenovljeni jezikovni portal pa bo nudil ustrezen e-prostor za promocijo raznolikih jezikovnih virov in dejavnosti, ki ustrezajo standardom strokovnosti, inovativnosti in uporabnosti. Prenovljena struktura spletne platforme bo med drugim omogočala tudi hitrejšo in preprostejšo dopolnjevanje vsebin ter objavljanje na socialnih omrežjih. •

Inštitut za družboslovne študije
Istituto di Studi Sociali

Inštitut za filozofske študije
Istituto di Scienze Filosofiche

Inštitut za jezikoslovne študije
Istituto per gli Studi Linguistici

Inštitut za kineziološke raziskave
Istituto di Ricerche Kinesiologiche

8 INŠTITUTOV
9 INFRASTRUKTURNIH ENOT
2 LABORATORIJA

ZNANSTVENO-RAZISKOVALNO SREDIŠČE KOPER
CENTRO DI RICERCHE SCIENTIFICHE CAPODISTRIA
SCIENCE AND RESEARCH CENTRE KOPER

Kontaktne informacije

Naslov: Garibaldijska 1, 6000 Koper
Telefon: (05) 663 77 00
E-pošta: info@zrs-kp.si
Spletna stran: www.zrs-kp.si
Facebook: Zrs Koper

Inštitut za oljkarstvo
Istituto per l'Olivicoltura

Inštitut za zgodovinske študije
Istituto di Studi Storici

Mediterranski inštitut za okoljske študije
Istituto Mediterraneo di Studi Ambientali

Pravni inštitut
Istituto di Giurisprudenza

DOGODKI

Izvedli smo

- Delavnice "Gibanje je / in zdravje", ZRS Koper in PiNA (kot del projekta Social Innovators in skupnostnega prostora SI HUB), pet delavnic, septembra in oktobra.
- 9. dogodek "Znanje za zdravje", ZRS Koper, SBI, MOK, "Zdravo in odporno telo - korak pred masko", Koper, 3. oktober.
- ZRS Koper, Društvo slovenskih izobražencev iz Trsta, Slovenska matica: Človek človeku človek: Okrogla miza o zdravju človečnosti v postkoronskem času, Ljubljana, 5. oktober.
- Predavanje dr. Matica Batiča z naslovom "Italijanizacija kulturne krajine na Goriškem med svetovnimi vojnama", Grad Kromberk, 6. oktober.
- Otvoritev spletne strani "Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji", virtualni dogodek, 8. oktober. V okviru projekta, ki ga financira ARRS. Projektni partnerji: ZRS Koper, Slovenski etnografski muzej, Filozofska fakulteta UL, Narodni muzej Slovenije, Pokrajinski muzej Celje in Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran.

Pripravljamo

- ZRS Koper, Soline pridelava soli d.o.o., (v okviru projekta SOLJKE, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020), 5. Festival namiznih oljk. Zmagovalec natečaja najbolj vsečne oljke bo razglašen ob svetovnem dnevu oljk 26. novembra.
- Serija dogodkov v sodelovanju ZRS Koper in Gledališčem Koper. Pogovori na tri teme: Problematika informacijskih tehnologij; Zdravje; Religije. Prvi dogodek bo na sporedu 25. novembra.

Izvedli smo

- 9. september, Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici. 42. redni občni zbor Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI). Na občnem zboru smo tudi podelili nagrade letnega natečaja za magistrska in doktorska dela.
- 9. september, Pedagoški inštitut v Ljubljani. Na 5. znanstveni konferenci Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju sta SLORI-jeva sodelavca dr. **Maja Melinc Mlekuž** in dr. **Federico Tenca Montini** predstavila referat Fluidne identitete - študija primera šole s slovenskim učnim jezikom v Romljanu (Italija).
- 11. september, Kavarna San Marco v Trstu. Predstavitve knjige Da sistema a simbolo. La lingua slovena in Italia tra linguistica, sociologia e psicologia. Z avtoricami dr. **Matejko Grgič**, dr. **Marianno Kosic** in dr. **Susanno Pertot** se je pogovarjala prof. dr. **Marina Sbisà**.
- September-december. Cikel izobraževalnih delavnic z naslovom Uporabna slovenščina. Delavnice so namenjene športnikom, in sicer trenerjem in članom odborov športnih društev. Izvaja se v sodelovanju z Združenjem slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI).

Pripravljamo

- 6. november: Raziskovalka SLORI-ja, dr. **Matejka Grgič**, bo sodelovala na okrogli mizi Promozione delle lingue minoritarie e modello plurilinguistico europeo (Promocija manjšinskih jezikov in evropski večjezični model), ki jo organizira Oddelek za pravne vede Univerze v Vidmu. Dogodek bo potekal z aplikacijo Microsoft Teams.
- 4. december: Tretje strokovno srečanje slovenskih pravnikov v Italiji. Srečanje bo potekalo v okviru SLORI-jevega programa Banka znanja. Potekalo bo z aplikacijo Zoom.
- November in december: Izobraževalni program Slovenščina v osnovni šoli - načrtovanje pouka in didaktične strategije. Program je namenjen učiteljem osnovnih šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. Izbran je bil na razpisu za akreditacijo izobraževalnih programov Urada za slovenske šole FJK.
- November in december: Izobraževalni program Slovenščina v javni upravi. Program je sestavljen iz dveh tečajev, ki sta namenjena prevajalcem in administrativnemu osebju v javni upravi na območju Furlanije Julijske krajine.

RAZISKOVANJE

- Položaj in perspektive slovenske narodne skupnosti v Italiji na temeljnih ravneh njene družbene pojavnosti: demografija, pravni položaj, družbeno-politična ureditev, znanje in raba jezika, šolstvo, gospodarstvo, kultura, šport, mladi;
- oblike sobivanja v večetničnih in večjezikovnih družbah s poudarkom na slovensko-italijanskem kulturnem stikanju;
- razvojni procesi v obmejnih območjih in izzivi čezmejnega sodelovanja.

slori
slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

JEZIKOVNA PODPORA

- Jezikovno načrtovanje;
- lektoriranje in svetovanje;
- izobraževanje;
- priprava učnega gradiva;
- preverjanje in ocenjevanje znanja;
- terminološke in jezikovno-tehnološke storitve;
- promocija učenja slovenščine kot prvega jezika (www.smejse.it);
- promocija učenja slovenščine kot drugega in tujega jezika.

Kontaktne informacije:

Naslov: Ul. Beccaria 6, 34133 Trst (Italija)
Telefon: +39 040 636663
E-pošta: info@slori.org
Spletna stran: www.slori.org
Facebook: SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut

IZOBRAŽEVANJE

- Predavanja o zgodovinskem razvoju in sodobnem položaju slovenske narodne skupnosti v Italiji;
- delavnice z neslovenskimi starši učencev in dijakov šol s slovenskim učnim jezikom o prednostih in izzivih dvojezične vzgoje ter učenja slovenščine kot drugega jezika;
- programi za razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenskem jeziku.

POMOČ ŠTUDENTOM IN MLADIM RAZISKOVALCEM

- Strokovna pomoč pri pisanju diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog;
- letni natečaj za magistrska in doktorska dela;
- strokovna in finančna podpora pri objavi magistrskih in doktorskih nalog;
- razpisi za sofinanciranje podiplomskega izobraževanja;
- možnost študijske in delovne prakse na inštitutu.

Na valovih znanja je skupna mesečna čezmejna priloga Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst. Izhaja vsako prvo sredo v mesecu v Primorskih novicah in Primorskem dnevniku.

Izdajatelj: Primorske novice, d.o.o. Koper, s.r.l. Capodistria
Ulica Osvobodilne fronte 12, 6000 Koper
V.D. ODGOVORNE UREDNICE: Silva Križman
Primorski dnevnik, DZP doo - P.R.A.E. srl, Ulica Montecchi 6, 34137 Trst
ODGOVORNI UREDNIK: Igor Devetak

UREDNIKA PRILOGE: Silva Križman
SOUSTVARJALCI: Sodelavci Znanstveno-raziskovalnega inštituta Koper (ZRS) in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst (SLORI), novinarji in sodelavci Primorskih novic in Primorskega dnevnika,

ELEKTRONSKI NASLOV: uredniki@primorske.si
SKUPNA TISKANA NAKLADA: 28.000 izvodov.